

УДК 130.2

Т. В. Лугуценко

ФІЛОСОФСЬКО-АНТРОПОЛОГІЧНІ КОНЦЕПЦІЇ ЛЮДИНИ VIRTUS

Здійснено дослідження, в результаті якого виявлено, що об'єктивний вектор формування концептуальних моделей людини задається сучасним історичним контекстом, суть якого в переході від індустріального до постіндустріального суспільства – інформаційному.

Ключові слова: людина virtus, інформаційне суспільство, концепції людини інформаційного суспільства, базові моделі людини інформаційного суспільства.

Осуществлено исследование, в результате которого выявлено, что объективный вектор формирования концептуальных моделей человека задается современным историческим контекстом, суть которого в переходе от индустриального к постиндустриальному обществу – информационному.

Ключевые слова: человек virtus, информационное общество, концепции человека информационного общества, базовые модели человека информационного общества.

Research which it is exposed as a result of is carried out, that the objective vector of forming of conceptual models of man is set a modern historical context essence of which in a transition from industrial to postindustrial'nomu society - to informative.

Keywords: man of virtus, informative society, conceptions of man of informative society, base models of man of informative society.

© Т. В. Лугуценко, 2012

Постановка проблеми. Вивчення філософсько-антропологічних аспектів перспектив людини в умовах інформатизації суспільства і їх концептуальне оформлення у філософській антропології привело до виникнення різних концепцій людини virtus. Для того щоб виділити базові концепції людини virtus необхідно здійснити їх типологізацію. Сучасний стан інформаційного суспільства не можна зводити тільки до його інформаційної іпостасі, необхідно враховувати й інші складові (синтез філософської антропології, біології і технологічного знання). Необхідне вирішення актуальних завдань, які складають виділення різних філософських концепцій людини в інформаційному суспільстві і встановлення взаємозв'язків між ними.

Провідне місце в аналізі концепцій людини інформаційного суспільства належить філософсько-антропологічному аналізу, який припускає пізнання природи людини, її суті і перспектив розвитку з урахуванням природничо-наукового і соціального знань про природу, рушійні сили, мотиви поведінки і внутрішньої організації людини. При цьому важлива концентрація уваги не стільки на епістемологічному, скільки на філософсько-антропологічному аспекті концепцій природи людини.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. З другої половини ХХ століття на зміну індустріальному суспільству в ході його трансформації приходить нова суспільна система, що отримала назву у Д. Белла «постіндустріальної», у Й. Масуди й інших дослідників – «інформаційної».

Місце і роль людини в сучасному інформаційному суспільстві нестримно змінюється. Вивченню цих феноменів сучасного цивілізаційного розвитку приділяють велику увагу зарубіжні і вітчизняні дослідники. Гуманітарні трактування людини в концепціях інформаційного суспільства досліджуються в роботах таких зарубіжних дослідників, як Д. Белл, Б. Гейтс, П. Дракер, Й. Масуда, А. Тоффлер, Ф. Уебстер та ін. Серед російських філософів цій проблемі приділяли велику увагу В. Іноземцев, І. Каландія, І. Мелюхін, М. Моїсеєв, А. Ракитов.

Дослідження вітчизняних науковців, які звертають увагу на проблеми буття людини в умовах сучасного українського інформаційного суспільства, а також демонструють конструктивний підхід до західних концепцій інформаційного суспільства. Це спостерігається у працях Г. Авер'янової, В. Андрущенко, М. Журби, В. Ісаєва, А. Колодюка, А. Ручки, В. Ярошовця, Т. Ящук та ін.

Водночас слід зазначити, що досить багато теоретичних питань, які торкаються механізмів включення особистості в суспільні процеси, висвітлюються недостатньо. Це стосується

дослідження наукових концепцій людини інформаційного суспільства, зростання ролі нових інформаційно-комунікаційних технологій, що змінюють життєдіяльність соціальних суб'єктів.

Розгляд генезису, суті і практичної значущості моделей людини, що відображають різні сторони людської життєдіяльності, представлені у сучасній філософській українській науковій думці (Г. Авер'янова, М. Журба, В. Ісаєв і та ін.).

Мета дослідження. Філософсько-антропологічне визначення базисних філософських концепцій людини в інформаційному суспільстві. Реалізація даної мети зумовила постановку і рішення конкретного завдання – дати поняття концепції людини і обґрунтувати типологію базових моделей людини в умовах інформаційного суспільства.

Основна частина. Необхідно розглянути дослідження філософів, які виражали свої думки про інформаційне суспільство. Прийнятий спосіб типологізації схожий з тим, який називається методом «конструювання типів», де тип – це якийсь об'єкт, що виділяється низкою критеріїв зі всієї множини і що розглядається як представник цієї безлічі об'єктів [9, с.6]. Особливість типології полягає в тому, що в ній враховуються схожі лінії, ознаки і логічний рух. Залежно від трактування людини створюються ті або інші доктрини, теорії історичного процесу. Наприклад, російський релігійний філософ І. Ільїн пропонував обґрунтування приватної власності, виходячи з духовного розуміння людини. З. Фрейд, по-своєму пояснюючи природу людини, розвинув власну концепцію культури. У М. Бердяєва релігійне сприйняття людини резюмується у відповідному ідеалі й сенсі історії.

Як перший тип можна виділити технократичні концепції людини. З XVII століття, а особливо з епохи освіти, технократичний підхід до людини став одним з ведучих у філософській науці, а з кінця XX – початку XXI століть, у зв'язку з науково-технічною революцією, він визначає світоорієнтацію представників техногенної цивілізації. І в ранніх технократичних концепціях XX століття, і в новітніх інформаційних концепціях фундаментом виступають технологічні, науково-технічні стосунки, а над ними надбудовуються соціально-політичні, духовні стосунки. В історії розвитку технократичних концепцій можна виділити декілька етапів. Перший з них припадає на епоху освіти, коли були сформульовані філософські основи технократичних уявлень. Провісниками сучасного технократизму вважаються Ф. Бекон, Р. Декарт, Д. Локк, К. Гельвецій, у роботах яких, на нашу думку, була розроблена центральна проблема технократизму – розподіл людей на дві категорії, одна з яких за своєю природою покликана стояти вище за іншу, управляти нею на підставі доступу до наукових знань, освіти, високої професійної кваліфікації. Таким чином, концепції епохи освіти зробили людський розум гарантом прогресу, створили філософські передумови для основоположних технократичних ідей. Наступний етап – XIX століття, коли склалося уявлення про індустріальну філософію з опорою на позитивізм. У XX столітті технологічні концепції отримали істотний розвиток, почали претендувати в індустріально розвинених країнах на місце провідної орієнтації суспільної свідомості. Парадигма індустріалізму досягла свого апогею в 50–60-ті роки XX століття. Завершальний етап технократичних концепцій пов'язаний з інформаційними концепціями, «коли в тканину сталих уявлень про технократичний розвиток суспільства були включені ідеї, орієнтовані на людину, а суто технократичні ідеали й норми були витіснені ідеями синергізму, глобалізму і самоактуалізації особистості» [15, с.8]. Концепції інформаційного суспільства спиралися на впровадження комплексної автоматизації і комп'ютеризації, створення інформаційних мереж, міжнародних баз даних.

У зв'язку з досягненнями сучасної науки в галузі інформаційних технологій з'являється «технологічний» аспект у концепціях людини, що відображає сучасні уявлення про залежність людини від інформаційних технологій. За словами В. Адрова, «вступ людського суспільства в інформаційну епоху примушує поглянути на старі проблеми і широко відомі явища з позицій теоретико-інформаційного підходу. Аналізу інформаційних процесів, що відбуваються в суспільстві, спроби кібернетичного моделювання самої людини і її співтовариств не мали, звичайно, на меті дати вичерпне уявлення про Homo sapiens, але вони істотно збагатили (і збагачують) це уявлення» [1, с.122].

На наш погляд, у технологічних концепціях людини необхідно виділити концепції інформаційного суспільства, що стали початком «нового етапу в розвитку людства, коли мова йде вже не тільки про зростання його матеріальної і науково-технологічної потужності, але – головне – про його мислення і психологію, ціннісні орієнтації і гуманістичні прагнення» [2, с.2]. Проте В. Адров упевнений, що саме інформація робить людину людиною, адже «...споживання, переробка і виробництво інформації є способом самого існування людини, що відображає щось, що відноситься до самої її суті. І якщо з трьох відомих нам сьогодні реальностей світу, в якому ми живемо, – речовини, енергії й інформації – засвоєння і переробка перших двох практично нічим не виділяє людини з тваринного світу, то саме інформаційні особливості людського буття

роблять його людиною» [1, с.121]. Визнаючи правомірність існування висловлюваної точки зору, все ж таки, на наш погляд, не можна її абсолютизувати.

У гуманітарному типі концепцій людини предметом аналізу виступає людина як результат соціальної взаємодії людей, а також духовний світ людини в його цілості і розвитку. До цього типу можна віднести роботи К. Маркса, З. Фрейда, М. Фуко. Такі дослідники, як Г. Олпорт, А. Маслоу, Ж. Піаже висували нові концепції людини, в яких акцент робився на саморозвиток людської істоти. Ці концепції ґрунтувалися на уявленнях про людину як активну систему, що розвивається зсередини. У марксистській концепції людини основною є теза: «Суть людини не має абстракту, властивого окремому індивідові. У своїй дійсності вона є сукупність усіх суспільних стосунків» [11, с.2]. Це визначення розглядається як встановлення соціальної суті людини. Марксистська концепція людини, на наш погляд, не є всесторонньою і абсолютною.

Гуманітарний тип концепцій людини на сучасному етапі отримав розвиток перш за все в рамках постмодернізму. Тут, на думку П. Гуревича, антропологічний акцент робиться на втраті ідентичності і появі ефекту феномена деантропологізації людини. «Виник, – пише він, – ефект деантропологізації людини. Ми продовжуємо говорити про людину, але вона перестає сприйматися нами як якась знайома людська суть. Людина не тільки втратила ідентичність. Вона поступово сходить нанівець. Умирає як антропологічна даність. Усе, про що століттями писали філософи, які звернулися до збагнення людини: природа людини, її цілісність, самототожність, історичність – поступово втрачають сенс» [7, с.216]. У рамках такого повороту, на думку С. Смірнова, «...настав час говорити про все людське – антропологічне пішло, перестало бути істотою людини» [13, с.92]. Далі автор відзначає, що «...попередні проекти людини закінчуються, настає новий цикл, і цей перехідний період можна охарактеризувати як нульову ситуацію. Потрібна нова ідея розвитку людини» [13, с.93]. Слід відзначити, що не вирішує цієї проблеми і постмодернізм. У постмодерністській філософії людина вперше в історії втрачає свою тілесність як основу людської ідентичності.

Незважаючи на те, що людина є ядром суспільства, вона все одно залишається частиною природи. Тому при визначенні перспектив людства необхідний також аналіз природничо-наукових типів концепцій людини, в яких він виступає, перш за все, як біологічний організм. Сюди належать концептуальні побудови В. І. Вернадського, в яких дається розуміння природи людини, співвідношення біологічного і соціального, тілесного і духовного.

З переходом до інформаційного характеру суспільного розвитку найбільший інтерес викликає дослідження технологічних концепцій людини. З одного боку, актуалізуються перспективи можливостей людської діяльності, які обумовлюють розвиток суспільства, а також відбувається вплив на людину нових технологічних інновацій. З іншого боку, простежується розвиток поглядів на людину. Тому філософсько-антропологічний підхід досліджень концепцій людини, за твердженням Б. Грігор'яна, можна звести «...до спроби визначити основи і сфери «власного людського» буття, людської індивідуальності, суб'єктивно-творчих можливостей людини, зробити її «мірою всіх речей», з нею і через неї пояснити як її власну природу, так і сенс і значення навколишнього світу» [6, с.7].

Проте «інформаційне суспільство» неможна зводити тільки до ролі інформації й інформаційних технологій, адже людина живе у біосферно-ноосферному світі. На наш погляд, слід звернути увагу на філософську критику інформаційного суспільства з позиції нової парадигми – парадигми, де духовність і ідейність є «осьовими» концептами. Інформаційний підхід до аналізу суспільних процесів, хоча він і претендує на загальність, ігнорує соціокультурні проблеми і духовні перспективи цивілізації. Адже інформаційне суспільство само по собі багатогранне, воно не знайшло тематичну завершеність і загальноприйнятую смислово визначеність і тому існує велика різноманітність у підходах до його визначення.

Сьогодні, як і на початковій стадії свого генезису, інформаційне суспільство залишається предметом дискусій у різних концепціях. Для виявлення специфіки концепцій людини необхідно «...проаналізувати сучасні концепції інформаційного суспільства з урахуванням міжнародного досвіду в цій області, а також виявити закономірності становлення і визначити основні прогнозовані риси майбутньої інформаційної цивілізації» [5, с.6]. Можна простежити певні етапи становлення інформаційного суспільства. Розглянемо періодизацію становлення інформаційного суспільства: 1930 – 1950 рр. – протоінформаційний період; 1960–1990-ті рр. – період оптимістичних прогнозів, «проектний»; рубіж ХХ–ХХІ ст. – період критичного вивчення реальності і перспектив інформаційного суспільства. Наголосимо, що мова йде про загальні тенденції при природному різноманітті точок зору на досліджуване явище. Новий стан суспільного розвитку характеризувався як «постіндустріальне» (Д. Белл), «третьої хвилі» (Е. Тоффлер), «мережеве суспільство» (М. Кастельс), «споживчий капіталізм» (Г. Шиллер), «суспільство організації, спостереження і контролю» (Е. Гідденс), «суспільство споживання»

(Ж. Бодрійяр), «індивідуалізоване суспільство» (З. Бауман).

Класифікацію цих точок зору здійснив англійський дослідник Ф. Уебстер. Він відзначає, що «багато «практик», які надихнули інформаційною технологічною революцією, вирішили, що можуть швиденько усвідомити соціальні й економічні наслідки, які, судячи з усього, неминуче настануть» [16, с.9]. Проте ці трактування не виступають як альтернативні, а розкривають різноманіття рис нового типу суспільства, сприяють інтегральній оцінці наукових і технологічних інновацій. Їх необхідно виділити, оскільки «...такі аспекти можна порівняти з проекціями якогось просторового об'єкта на окрему площину, коли цілісне уявлення про нього складається як результат цих проекцій» [5, с.7]. Виділимо чотири критерії «новизни» в суспільстві, звертаючи увагу на характер впливу їх на людину. Приведемо ці критерії: технологічний, соціально-економічний, просторовий (мережева організація суб'єктів діяльності і комунікації) і культурологічний. Підхід до розуміння нового типу суспільства, що отримало спочатку назву постіндустріального, а потім інформаційного в різних країнах на рубежі ХХ–ХХІ століть, заклав основу технологічного критерію. Формування такого суспільства, яке Т. Умесао назвав «інформаційним суспільством», у даний час посідає пріоритетне місце. Визначення інформаційного суспільства через інформаційні і телекомунікаційні технології, що набули поширення, відображає видозміну продуктивної і комунікативної життєдіяльності людини. У. Мартін пише, що «...ключем до розвитку «інформаційного суспільства» є те, в якому ступені технології стають невід'ємною частиною повсякденного життя людей» [21, с.3]. Тому головним акцентом його роботи є технологічний критерій. У. Мартін розглядає інформаційне суспільство як єдине ціле, що включає економічні і соціальні питання, пов'язані з людиною. Він говорить: «людина живе в такому суспільстві, в якому якість життя, так само як і перспективи соціальних змін і економічного розвитку, все більше залежить від інформації і від її використання. У такому суспільстві життєвий рівень, структура роботи і відпочинку, система освіти і ринок істотно залежать від прогресу в інформації і знаннях. Це очевидно, виходячи із збільшення безлічі інформаційно-насичених продуктів і послуг, що передаються за допомогою широкого набору способів, багато з яких є електронними» [21, с.7]. М. Коннорз пише про постіндустріальне суспільство, як про суспільство, що «базується на матеріальному для поста, інформаційному багатстві», що, на думку автора, не відноситься поки що навіть до найрозвиненіших країн [20, с.45]. Проте теоретичного інструментарію даного критерію виявляється явно недостатньо для вирішення проблеми співвідношення інтелектуальної праці й інформації. Е. Гідденсу належить концепція модернізації рефлексії. У даній концепції людини торкнулося становище про значне покращення життя людини, яке стало більш впорядковане, ніж раніше. Під зростанням рефлексивності розуміється все повніше відстеження ситуації (що полягає в зборі інформації за допомогою комунікацій), яке дозволяє нам накопичити знання, необхідні для того, щоб здійснювати вибір, як стосовно себе, так і суспільства, в якому ми живемо.

Розгляд людини крізь призму культурологічного критерію, на думку А. Колганова, необхідний у «...аспекті формування системи тотального інформаційного контролю» [14, с.28]. Наприклад, Ю. Хабермас розглядає дану проблему в світлі концепції сфери публічної інформації, в якій він показує, як в епоху зародження капіталізму виникла публічна сфера [18]. Проте тенденції, позначені Ю. Хабермасом, вносять важливе доповнення до загальної антропологічної картини інформаційного суспільства. Дослідник вважає, що існують ті, хто «...навмисно вибирає певний спосіб подачі циркулюючої інформації, завдяки якому вона схиляє людей на користь певної позиції, хто маніпулює нею, домагаючись власних цілей, або перетворює інформацію на розвагу, щоб вигідно збути її як товар» [18, с.328].

На наш погляд, розглянуте різноманіття підходів не є винятковим і у всіх концепціях на перший план виводяться певні уявлення, що дозволяють побачити частковість і деталі, а не всю картину в цілому. Тому природно-науковий критерій, зображений у творчості В. Вернадського, а також концепція людського потенціалу можуть бути теоретичним інструментарієм проблеми трансформації людини, що цікавить нас. Досить часто ідеї про ноосферу В. Вернадського є передвісником концепції інформаційного суспільства. Про це говорить Б. Марков, вважаючи, що «...теорія ноосфери Вернадського є першим проектом глобального інформаційного співтовариства ще до того, як воно сформувалося» [10, с.342]. В. Вернадським була осмислена людина в протоінформаційний період, в якому, по словах В. Возчикова, «...закладаються дві лінії цивілізаційного розвитку: «духовна» (В. Вернадський, Н. Лосський, П. Тейяр де Шарден, Е. Фромм) і «технотрона» (Н. Вінер, Дж. фон Нейман, А. Тюрінг, К. Шеннон), що передбачили деякі сучасні підходи» [4, с.5]. У цьому плані викликає інтерес вислів С. Дуки, що «...працюючий в цьому напрямку В. Вернадський, один з попередників творців теорії інформаційного суспільства, підкреслював вирішальне значення науки й інтелекту в новому інформаційному столітті» [8, с.16]. Тому в історії російської філософської думки, що широко

розвернулася в ХХ столітті, В. Вернадського можна вважати одним з перших учених, хто звертав увагу на процес інформатизації людини. В. Вернадський запропонував концепцію людини майбутнього суспільства, «...яка є результатом синтезу знань великої кількості природних, соціально-гуманітарних і технічних наук і висловив низку важливих положень, які не втратили свого евристичного значення і на початку ХХІ сторіччя» [3, с.27]. При цьому він робив акцент на природну основу суспільного розвитку, показуючи, що людина живе і діє не тільки в суспільстві, але і в природі. Унікальність людини в тому і полягає, що вона концентрує в собі єдність законів природи і суспільства. Життєдіяльністю людини є єдине цілісне утворення, оскільки людина живе, пізнає і діє, як неподільне ціле. За словами Ю. Резника, така концепція є загальною антропологією, яка «виявляє загальні й істотні закономірності існування і розвитку людини, а також формулює теоретичні принципи, методи, категоріальний апарат усіх наук про людину. Загальна антропологія розробляє міждисциплінарні проблеми, категорії і моделі, що описують і пояснюють світ людини як біосоціальної системи» [12, с.82]. Дана концепція стала підсумком напружених пошуків упродовж усього ХХ сторіччя такого поняття, яке, з одного боку, вбирало б у себе все багатство досвіду обговорення проблеми людини в європейській культурі, а, з іншого боку, на відміну від філософських концепцій, піддавалося б подальшому аналітичному опрацюванню і могло бути використане досить строго.

Проте «концепція людського потенціалу» далека від свого концептуального завершення і припускає подальший розвиток. У даний час кардинально змінюється все інформаційне середовище суспільства, а нові інформаційні технології проникають практично у всі сфери практики і наукової діяльності, стаючи невід'ємною частиною нової, інформаційної культури людства. У цих умовах надзвичайно важливе антропологічне вимірювання технологічного процесу, подолання технократичного підходу до осмислення людини.

Висновки. Нами представлено дослідження, в якому сформульований важливий, на наш погляд, висновок: об'єктивний вектор формування концептуальних моделей людини задається сучасним історичним контекстом, суть якого в переході від індустріального до постіндустріального суспільства – інформаційного. Аналіз базових концепцій людини в інформаційному суспільстві дозволяє сформулювати основу нового напрямку у вітчизняних дослідженнях по філософській антропології.

Бібліографічні посилання:

1. **Адров В. М.** Некоторые соображения о человеческом потенциале / В. М. Адров // Философский век. Науки о человеке в современном мире: материалы междунар. конф., 19-21 дек. 2002 г. – Санкт-Петербург: Ч. 3. СПб., 2002. – Ч. 3. – С. 121–122.
2. **Абдуллаев Д. С.** Переход к информационному обществу и становление ноосферы : (Философско-методологич. аспекты) : автореф. дисс. на соискание научной степени канд. филос. наук.: спец. 09.00.13 / Д. С. Абдуллаев. – М., 1993. – С. 2.
3. **Вернадский В. И.** Научная мысль как планетарное явление / В. И. Вернадский. – М.: Наука, 1991. – С. 27.
4. **Возчиков В. А.** Философия образования и медиакультура информационного общества: автореф. дисс. на соискание науч. степени докт. филос. наук.: спец. 09.00.13. / В. А. Возчиков. – СПб., 2007. – С. 5.
5. **Генисаретский О. И.** Концепция человеческого потенциала: исходные соображения / О. И. Генисаретский, Н.А.Носов, Б.Г. Юдин // Человек. – 1996. – №4. – С. 6–7.
6. **Григорьян Б. Т.** Философская антропология: Критический очерк / Б. Т. Григорьян. – М.: Наука, 2002. – С. 7.
7. **Гуревич П. С.** Современный антропологический поворот / П. С. Гуревич // Н. Н. Страхов и русская культура XIX-XX вв.: к 180-летию со дня рождения: материалы междунар. научн. конф. – Белгород, 2008. – С. 216.
8. **Дука С. И.** Информационное общество: социогуманитарные аспекты / С. И. Дука. – СПб.: 2004. – С. 16.
9. **Звиревич В. Т.** Типология античных концепций человека: автореф. дисс. на соискание научной степени докт. филос. наук.: спец. 09.00.13./ В. Т. Звиревич. – Екатеринбург, 1998. – С. 6.
10. **Марков Б. В.** Философская антропология: [учебн. пособ] / Б. В. Марков. – СПб.: 2008. – С. 342.
11. **Маркс К.** Сочинения: в Т.3. / К. Маркс, Ф. Энгельс. – М.: Политиздат, 1989. – . – Т.3. – 1989. – С.2.
12. **Резник Ю. М.** Интегральная антропология как форма междисциплинарного синтеза / Ю. М. Резник // Философский век. Науки о человеке в современном мире. Ч. 1. – СПб., 2002. – Ч. 1. – С. 82–83.
13. **Смирнов С. А.** Современная антропология. Аналитический обзор / С. А. Смирнов //

14. Социум XXI века: рынок, фирма, человек в информационном обществе / [Под. ред. А. И. Колганова]. – М.: Республика, 2008. – С. 28.

15. **Титаренко Л. Г.** Технократические концепции в западной социологии / Л. Г. Титаренко. – Минск, 2003. – С. 8. – 17.

16. **Уэбстер Ф.** Теории информационного общества / Ф. Уэбстер. – М., 2004. – С.9.

17. **Фролов И. Т.** К постижению человека разумного и гуманного / И. Т. Фролов // Многомерный образ человека: Комплексное междисциплинарное исследование человека. – М., 2010. – 230 с.

18. **Хабермас Ю.** Философский дискурс о модерне / Ю. Хабермас. – М., 2003. – С.398.

19. **Юнг К. Г.** Проблема души современного человека / К. Г. Юнг // Архетип и символ. – М., 1991. – Режим доступа: <http://orel721.rsl.ru/kultura/diskl/ung/arhetip/arhetip.pdf>

20. **Connors M.** The Rise to the Intelligent State: Towards the Global Information Economy of 2005 / M. Connors. – Oxford, UK; Cambridge Mass.: Blackwell Business, 1993. – P.45.

21. **Martin W.J.** The Global Informational Society / W.J. Martin. – Aldershot: Aslib Gower; Brookfield, Vt, USA, 1995. – P. 3 – 7.

УДК 37.013

Л. Й. Літвінчук

ТЕОРЕТИЧНІ ТА СОЦІОКУЛЬТУРНІ ДЖЕРЕЛА ОСВІТНІХ ІДЕАЛІВ ДОБИ ПРОСВІТНИЦТВА

Проведено аналіз філософської думки початку XVII-XVIII століття, коли відбулася інституалізація сфери освіти. Наголошено, що саме в цей період обґрунтовано підходи до формування особистості та сформовано наукові засади виховання і навчання.

Ключові слова: культура, освіта, розум, Просвітництво, філософія.

Проведен анализ философской мысли начала XVII-XVIII века, когда произошла институализация сферы образования. Отмечено, что именно в этот период обоснованы подходы к формированию личности и сформированы научные основы воспитания и обучения.

Ключевые слова: культура, образование, ум, Просвещение, философия.

The analysis of the philosophical thought of the early XVII-XVIII century, when there was the institutionalization of the education. Emphasized that during this period proved approaches to the identity formation and formed the scientific basis of the education and training.

Keywords: culture, education, reason, Enlightenment, philosophy.

© Л. Й. Літвінчук, 2012

Вступ. Самовизначення теоретичного поля філософії освіти передбачає вивчення процесу інституалізації освіти, що відбувається саме в епоху Просвітництва. Актуалізація вивчення генези ідеалів цієї доби, визначення їх освітньо-філософського виміру зумовлено необхідністю прояснення цього складного соціокультурного процесу.

Ступінь розробки. Ідеї просвітників сформувались на культурно-онтологічному досвіді філософської класики. Продовжуючи ідеї гуманістів епохи Відродження, просвітники сформулювали свої ідеали та власне ставлення до життя і людини як окремої особистості. Тому вивчення даного питання потребує звернення до класиків філософської думки доби Просвітництва таких як Дж. Локк, Ж.-Ж. Руссо, та їх сучасних інтерпретерів – М. Вебер, Г. Гадамер, М. Гайдеггер.

Вивченню просвітницьких ідей та їх філософському осмисленню присвячено роботи як закордонних (І. Б. Романенко, А. П. Огурцов, І. О. Ялі, М. Хоркхаймер, Т. В. Адорно та ін.), так і українських вчених (Л. Ц. Ваховський, С. В. Шевцов, А. С. Стащенко, А. О. Довгань та ін.).

Метою статті є аналіз філософсько-освітнього виміру ідеалів доби Просвітництва.

Виклад матеріалу. Просвітництво як історична і філософська епоха набуло розвитку на початку XVII століття. Становлення класичної європейської філософії розпочалося у той період розвитку країн Західної Європи, що характеризувався революційними перетвореннями у всіх сферах суспільного життя. Буржуазні революції, що мали місце у цих країнах, сколихнули суспільство на боротьбу проти феодальної ідеології, релігійного диктату церкви, зумовили